

MINISTERIE VAN VOLKSGEZONDHEID
EN LEEFMILIEU.

Brussel, 08/10/92

Bestuur der Verzorgingsinstellingen.

NATIONALE RAAD VOOR ZIEKENHUISVOOR-
ZIENINGEN.

Afdeling "Programmatie en Erkenning"

NRZV/D/57-8

**ADVIES BETREFFENDE DE ETHISCHE
COMITES IN DE ZIEKENHUIZEN (*)**

Dit advies werd bekrachtigd op de Bureauvergadering dd
8 oktober 1992

Op 11 juli 1991 heeft minister Busquin aan de Nationale Raad voor Ziekenhuisvoorzieningen gevraagd een advies uit te brengen inzake de oprichting in ieder ziekenhuis van een Ethisch Comité dat aan bepaalde normen voldoet.

Dit Comité dient in beginsel als een specifiek adviescollege beschouwd te worden met als taak enerzijds advies te geven over het ethisch karakter van nieuwe medische technieken en van het geneeskundig onderzoek, en anderzijds te antwoorden op elke vraag.

De door de Nationale Raad voor Ziekenhuisvoorzieningen aangewezen werkgroep heeft op 15 oktober en 26 november, in aanwezigheid van artsen-deskundigen, vergaderd. Op 28 januari en op 24 maart 1992 werd een bijkomende vergadering gehouden. Tijdens de plenaire vergadering van 9 juli 1992 werd de ontwerp-tekst besproken. De ideeën die werden verwerkt in het ontwerp werden aangehouden. De tekst echter werd, op algemene aanvraag, lichtjes aangepast teneinde de onderliggende principes van het advies beter te formuleren. Onderhavig advies dat opnieuw werd geagendeerd op de plenaire vergadering van 10 september 1992 moet dan ook worden aangezien als de definitieve versie.

1. De verschillende functies die in een verzorgingsinstelling tot de geneeskundige ethiek behoren.

Hieraan werd een uitgebreide discussie gewijd. Een eerste opdracht voor de Ethische Commissies bestaat in een ethische controle van klinisch of biomedisch onderzoek. Het gaat om een functie die reeds in talrijke Belgische verzorgingsinstellingen bestaat : sedert 1984 werden een honderdtal Ethische Commissies opgericht, overeenkomstig de aanbevelingen van de Nationale Raad van de Orde van Geneesheren. Die Commissies werden bovendien, ieder afzonderlijk, door de Nationale Raad van de Orde van Geneesheren erkend. Hun functie bestaat erin na te gaan of de inhoud van de researchprotocollen niet strijdig is met de beginselen van de Nuremberg-Code, de verklaring van Helsinki en de geneeskundige deontologie. Hun bijzondere aandacht gaat naar het volgende : bescherming van de patiënt, inzicht van de patiënt in het waarom van de verstrekte verzorging, het begrip "informed consent" en de garantie dat experimenten de gezondheid van de patiënt niet in gevaar brengen.

De Nationale Raad van de Orde van Geneesheren heeft in specifieke bepalingen voorzien wat betreft de samenstelling van zo'n Ethische commissie, en is die bepalingen trouwens aan het herwerken.

Dit aspect van de werkzaamheden van een Ethische Commissie kwam in de werkgroep verder niet meer aan bod; het behoort evenmin tot de taken die de Minister aan de nieuwe Ethische Ziekenhuiscomités toevertrouwd zou willen zien. De Nationale Raad voor Ziekenhuisvoorzieningen stelt dan ook voor om, in de toekomst, een duidelijk onderscheid te hanteren tussen de "Ethische Commissies"

opgericht volgens de normen van de Nationale Raad van de Orde der Geneesheren enerzijds, en de "Ethische Comités", hierna genormeerd die in ieder ziekenhuis moeten worden opgericht, anderzijds.

De Nationale Raad voor Ziekenhuisvoorzieningen is van mening dat de functie van "ethisch consult" zoals deze wordt uitgevoerd volgens de regelen bepaald door de Nationale Raad van de Orde der Geneesheren, geen verder commentaar behoeft en in genen dele kan worden verward met de functies die, bij wettelijke ziekenhuisnormen opgelegd, aan de "Ethische Ziekenhuiscomités" worden toevertrouwd. Met name onderkent de Nationale Raad voor Ziekenhuisvoorzieningen drie functies die in ieder ziekenhuis m.b.t. de ethische problematiek kunnen aan bod komen :

- a. de functie "bijstand bij de besluitvorming in individuele gevallen" :
hierdoor kan een arts en/of verpleegkundige op het ethische vlak om bijstand verzoeken bij het nemen van een beslissing i.v.m. een bijzonder probleem dat zich bij de uitoefening in zijn/haar beroep voordoet;
- b. de functie van "begeleiding en/of raadgeving" inzake de geneeskundige en/of verpleegkundige praktijken in het algemeen : deze functie kan een concrete vorm aannemen in aanbevelingen die het ethische denken bevorderen;
- c. de functie van "opleiding in de medische ethiek" (bv. via het organiseren van vergaderingen, publicaties, lectuur enz.)

2. Activiteiten van de Ethische Comités, opgericht in ieder ziekenhuis.

Naar de mening van de Nationale Raad voor Ziekenhuisvoorzieningen kan ieder ziekenhuis desgewenst en vrijblijvend, in onderling akkoord en volgens de eigen regelen bepaald door de Nationale Raad van de Orde der Geneesheren, een Ethische Commissie oprichten. In de meeste gevallen zal zulks echter, strikt genomen, niet nodig blijken aangezien vooral die instellingen die zich op het terrein wagen van de experimentele klinische research, behoefte hebben aan een consult, en soortgelijke ziekenhuizen zijn niet bijzonder talrijk.

In onderhavig advies ligt echter de bedoeling voor om, bij wettelijke normvoorschriften, een verplichting op te leggen m.b.t. de oprichting van een Ethisch Comité in ieder ziekenhuis.

Onder § 1. van onderhavig advies werd reeds een beknopte opgave van de functies van dergelijk Comité vermeld. De

onder § 1, punt c, voornoemde functie van "opleiding in de medische ethiek" maakt weliswaar een integrerend deel uit van het geheel van de functies die aan dgl. Comité kunnen worden toegeschreven, maar hoeft niet noodzakelijkerwijze concrete vorm te krijgen in ieder afzonderlijk ziekenhuiscomité voor Ethische problemen.

Met name komt het de Nationale Raad voor Ziekenhuisvoorzieningen voor dat t.a.v. deze functie een overleg tussen diverse ziekenhuizen kan worden op gang gebracht en dat een permanente vorming in de medische ethiek kan worden gewaarborgd via een gezamenlijk initiatief (lokaal of regionaal) van meerdere ethische comités. Terzake kan met name de Belgische Vereniging voor Geneeskundige Ethiek de rol van gangmaker op zich nemen.

De facto blijven er dus nog twee functies over die als het specifiek werkterrein van het Ethisch Comité kunnen worden aangemerkt :

de "bijstand bij de besluitvorming" in individuele gevallen; en
de "begeleiding en/of raadgeving" inzake de geneeskundige en/of verpleegkundige activiteiten in het ziekenhuis.

In de paragrafen 3 t/m 7 van onderhavig advies wordt meer bepaaldelijk ingegaan op de concrete opdrachten, samenstelling en werkingsmodaliteiten van het Ethisch Comité.

3. De functie "individuele bijstand".

Wanneer een beroepsbeoefenaar tijdens een behandeling van of een diagnosestelling bij een patiënt op moeilijkheden van ethische aard stuit, moet hij een beroep kunnen doen op de bijstand van zijns gelijken. Het ethisch comité speelt ter zake de rol van crisisraadgever, die in staat moet zijn om snel bijstand te verlenen. Zowel de geneesheren als de verpleegkundigen moeten ter zake op de bijstand van het comité een beroep kunnen doen. Wanneer dergelijke dringende vraag aan het comité voorgelegd wordt dient het comité binnen een zo kort mogelijke termijn samengeroepen te worden. Het Ethisch Comité mag in geen geval een beslissing aan de beroepsbeoefenaars opleggen; de bevoegdheid en verantwoordelijkheid inzake beslissingen behoort hoe dan ook in laatste instantie aan de beroepsbeoefenaar die voor de patiënt zorgt.

Binnen de schoot van het Ethisch Comité, zoals hierna onder § 5 omschreven, zal een zogeheten "crisiscel" fungeren teneinde aan de vraag om bijstand bij het besluitvormingsproces van de betrokken beroepsbeoefenaar, een antwoord te kunnen verschaffen binnen een korte termijn. De leden van de crisiscel zullen omwille van hun onmiddellijke beschikbaarheid, bij voorkeur personen zijn die in het ziekenhuis zijn tewerkgesteld.

4. De functie "begeleiding en raadgeving inzake medische ethiek".

Deze functie omvat een groot aantal onderwerpen in verband met medische ethiek. Volgende onderwerpen zullen ongetwijfeld aan bod komen : ethische problemen inzake spitsgeneeskunde zoals in-vitro-fertilisatie, diepvries-embryo's, therapeutische houding t.a.v. stervenden, behandelingen in urgentiediensten en diensten voor intensieve zorg, problemen rond klinisch dode patiënten van wie de organen eventueel overgeplant kunnen worden, ... Over al die onderwerpen wordt binnen de instellingen onder artsen uitgebreid gedebatteerd; die debatten zullen in de toekomst in de Ethische ziekenhuiscomités gevoerd worden. Hoewel de activiteit van het Ethisch Comité beter niet uitmondt in strikte protocollen, die op elke situatie van toepassing zijn, dienen er toch algemene ethische gedragslijnen uitgetekend te worden. Voor de uitoefening van deze functie is het van belang dat het Ethisch Comité een ruimere samenstelling heeft dan voor de vorige functie; het is wellicht wenselijk mensen van buiten het ziekenhuis in het Comité op te nemen, bijvoorbeeld vertegenwoordigers van extramurale organisaties van omnipracticici en/of anderen, personen die specifiek geïnteresseerd of bevoegd zijn inzake medische ethiek, ... Men moet echter goed voor ogen houden dat de activiteiten van deze Ethische Comités des te gunstiger onthaald zullen worden naarmate de leden van die Comité dichter bij de zorgverleners in het ziekenhuis staan.

5. De samenstelling van het Ethisch Comité.

Er dient nogmaals beklemtoond te worden dat de Nationale Raad voor Ziekenhuisvoorzieningen enkel de twee volgende functies onderzocht heeft : de functie bijstand bij de besluitvorming in individuele gevallen en de functie begeleiding of ethische raadgeving.

De aspecten "opleiding in medische ethiek" en "controle over de activiteiten inzake medische research" worden in onderhavig advies niet ten gronde belicht. Meer dan waarschijnlijk zal de samenstelling van instelling tot instelling verschillen naar gelang van de grootte en de verschillen in ziekenhuisactiviteit, zeker voor wat het ledenaantal van het Ethisch Comité betreft.

Het Comité dient in ieder geval te bestaan uit geneesheren, lid van de medische staf van de instelling, en uit verpleegkundigen die in het ziekenhuis actief zijn.

Binnen het Comité zullen enkele personen worden aangewezen die de Crisiscel (cfr. § 3 supra) vormen. Het is tevens noodzakelijk dat zowel vrouwen als mannen in het Ethisch Comité vertegenwoordigd zijn. Ook dienen één of meer vertegenwoordigers van buiten de instelling en een persoon die niet tot de sector "Geneeskunde" behoort, aan

de vergaderingen deel te nemen. Desgewenst kan in functie van de lokale omstandigheden een geneesheer die geen deel uitmaakt van het medisch korps van de instelling, de bediende gemeenschap vertegenwoordigen.

6. De door het Ethisch Comité uitgebrachte adviezen.

De adviezen mogen de zorgverstrekker in geen geval opgelegd worden; hij behoudt zijn volledige diagnostische en therapeutische vrijheid. Voor de functie "raadgeving en begeleiding" is het wenselijk dat het Comité op basis van het consensusmodel werkt en dat een verslag van de besprekingen ter zake zowel aan de beheerder als aan de betrokken personen bezorgd worden.

7. De modaliteiten betreffende de keuze van de leden van het Ethisch Comité.

Naar de mening van de Raad, moet het Ethisch Comité minimaal 5 en maximaal 15 leden tellen. Bij de samenstelling zal er worden over gewaakt dat beide geslachten worden vertegenwoordigd, en dat naast personen verbonden aan de instelling ook geïnteresseerden van buiten het ziekenhuis worden aangeduid, met dien verstande nochtans dat het aantal van laatstgenoemden minder bedraagt dan de helft van het ledental. Minstens één van de leden zal niet behoren tot de beroepssector van artsen en/of verplegenden. Bovendien moet het Comité pluridisciplinair worden samengesteld. Desgewenst kan er ook een beheerder zitting in hebben.

Na beslissing van de beheerder m.b.t. de samenstelling van het Comité zal deze worden geïnstalleerd en aangezocht worden om een reglement van inwendige orde op te stellen en ter kennis mede te delen aan de beheerder. Het mandaat van de leden bedraagt zes jaar, en is in beginsel verlengbaar.